

5. Романські, германські та інші мови

Нідзельська Ю.М.

кандидат філологічних наук, доцент

доцент кафедри англійської філології та перекладу

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

ЛІНГВОКОНЦЕПТ, СТРУКТУРА, ТЛУМАЧЕННЯ ТА ВЗАЄМОДІЯ ІЗ ЦІННІСНИМ СЕГМЕНТОМ КУЛЬТУРИ

Перш за все, варто підкреслити, що вчені незмінно підкреслюють важливість саме міждисциплінарного характеру лінгвокультурології, яку сприймають як сучасну науку, яка виникла на межі мовознавства та культурології відповідно. Загальновизнаним є той факт, що термін „концепт” увійшов до поняттєвого апарату багатьох дисциплін гуманітарного циклу. Сьогодні виокремлюють два базових напрями у дослідженнях концепту *лінгвокогнітивний та лінгвокультурний*. Як це підкреслено С. Воркачевим, якщо лінгвокультурологія займається дослідженням лінгвокультури загалом, то тоді лінгвоконцептологія вивчає окремі фрагменти лінгвокультури в основному у порівняльному аспекті [2]. Відсутність єдиного прийнятого визначення концепту вважають, з одного боку, недоліком сучасних мовознавчих досліджень, але, з іншого боку, це спонукає ретельно досліджувати сутність концепту, фокусуючись на його різних властивостях. Надзвичайно важливим є використання аксіологічного підходу у лінгвістиці. У межах лінгвокультурологічних досліджень вивчають відображення ціннісної картини світу у мові.

Сьогодні багато лінгвістів послуговуються поглядом В. Карасика щодо тривимірної побудови концепту, а саме: образна, поняттєва та ціннісна складові. С. Воркачев погоджується, що “при варіативності у процесі визначення структури

концепту також можна спостерігати, що представники різних напрямків у лінгвістиці аналізують образну, понятійну складові та додаткову асоціативно-оцінну” [2]. *Лінгвокультурний концепт* у мовній свідомості, як це підкреслено Є. Верещагіним, є представленим багатомірною сіткою значень, які здатні виражатися лексичними, фразеологічними, пареміологічними одиницями, прецедентними текстами, етикетними формулами, крім того, тактиками мовленнєвої поведінки, які розкривають фрагменти соціального життя [1, с. 56]. Поширеним вважається *референційно-тематичний* принцип класифікації лінгвокультурних концептів, який передбачає їх розподіл згідно з певними сферами знань, отже, у такому випадку виокремлюють філософські, релігійні, міфологізовані, семіотичні, когнітивні, ілокутивні, емоційні, соціологічні, психологічні, хроматичні, ідеологічні, антропонімічні та інші [2]. На думку В. Маслової, культурний концепт розуміється як ментальна сутність, що має ім’я в мові, до того ж, структурує культурно-національне уявлення людини про світ [5, с. 4]. Ми погоджуємося, що саме концепти є етноспецифічними сутностями, за допомогою яких видається можливим реконструювати менталітет різних народів, уникнути можливих непорозумінь у спілкування представників різних народів. Як це зазначає С. Воркачев, розуміння концепту зводиться до поняття як сукупності суттєвих ознак предмета, який занурено у культуру та мову. До того ж, сукупність концептів складає національну картину світу, представляє мовну свідомість, формує етнічну ментальність, визначає різновид мовної особистості [2], а також виконує інші не менш важливі завдання. Якщо певні протиріччя щодо характеру, сутності концепта продовжуються, то концепт як об’єкт лінгвокультурологічного дослідження вже має найбільш загальне визначення, яке охоплює його різновиди: *це складне (багатовимірне та з багатьма ознаками) ментальне утворення (смысл), яке відмічене культурною специфікою, має ім’я (вираження у мові)* [2].

Як відомо, концептосфера здатна охопити увесь набір ментальних уявлень щодо устрою світу, який відображений вербальними формами з вираженою етнокультурною домінантою [6, с. 216], ця точка зору виявилася затребуваною у лінгвістичних дослідженнях.

Варто зазначити, що існують такі цінності, які можна вважати універсальними, адже вони є характерними для різних соціумів, незалежно від їх національної належності, наприклад, істина, добро, краса, справедливість. У цьому контексті варто додати про те, що хоча справедливість, милосердя вважають універсальними концептами, але, розглядаючи реалізацію єврейського концепту ЦДАКА, ми продемонстрували їх етноспецифічне наповнення. Як це підкреслено у працях А. Приходька, концептосистема не є стабільною, вона є динамічною, весь час змінюється під впливом процесу пізнання, водночас концептосистеми в різних людей не збігаються, що залежить не тільки від їхнього інтелектуального рівня, а також і від життєвої практики [6, с. 218], ми абсолютно погоджуємося з таким поглядом. Варто також зазначити, що деякі концепти можуть функціонувати протягом тривалого часу у свідомості певного етносу, а інші можуть виникати пізніше, під впливом певних важливих подій у соціумах. Відтак, відомі єврейські концепти ШАББАТ, ПЕСАХ, ЦДАКА, КАШРУТ вважаємо такими, що існують надзвичайно довго, а от концепт ГОЛОКОСТ з'явився під час Другої Світової війни у результаті жахливих дій нацистів...

Надзвичайно важливим є враховувати відомі положення щодо ЦКС, які було розроблено В. Карасиком, при її детальному аналізі, а саме: ЦКС в мові є проявом семантичного закону, яким передбачено, що найважливіші предмети і явища життя певного народу мають різноманітну номінацію; ЦКС в мові реконструюється у вигляді взаємозв'язаних оціночних суджень, співвідносних з моральними кодексами, загальноприйнятими судженнями здорового глузду; Ціннісні доміанти варто розуміти як основу ЦКС. Окрім цього, сукупність цих доміант утворює певний тип культури, який підтримується і зберігається в мові [4, с. 5], він також транслюється наступним поколінням.

Ціннісні категорії виникають у нашій свідомості у процесі когнітивної діяльності. Коли людина пізнає дійсність, вона визначає істотне й неістотне, формує особливе ціннісне ставлення. Таким чином, як це зазначено П. Гуревичем, ціннісні орієнтири виникають не лише на основі знання й інформації, але також і власного життєвого досвіду. Також важливим є те, що вони є особистісно забарвленим ставленням до світу [3, с. 120].

Так, В. Карасик, виділяє *цінності* індивідуальні, мікрогрупові, макрогрупові), етнічні та загальнолюдські [4, с. 3-16]. Нами було враховано, що значною мірою цінності визначаються ідеологією, громадськими інститутами, віруваннями, для єврейської культури саме релігійні принципи є культуроформуєчими. У такому контексті варто зазначити, що як універсальними цінностями, основоположними моральними цінностями часто вважають десять біблейних заповідей, їх походження пов'язують з єврейською лінгвокультурою, з постаттю Мойсея.

У результаті лінгвокультурологічного аналізу можливо отримати інформацію щодо того, як саме цінності певної лінгвокультурної спільноти актуалізуються у МКС, нами було здійснено аналіз особливостей вербалізації аксіологем єврейського етносу *спільнота, ідентичність та сім'я* в сучасній англійській мові. Але водночас можна припустити, що зазначені ціннісні орієнтири можна вважати універсальними, адже такі сутності є важливими для світосприйняття різних народів.

Оскільки концепт вважають ментальним відображенням дійсності, важливо пам'ятати, що зміст концептів може зазнавати змін у процесі функціонування. Тобто, протягом певних періодів часу його окремі ознаки можуть трансформуватися, до того ж, у його структуру можуть інкорпоруватися певні нові ознаки. Наприклад, вагомий єврейський лінгвоконцепт КАШРУТ увійшов в сучасну англійську мову, володіючи первинним значенням того, що підходить, правильного, гарної якості, набуваючи нових відтінків значення, не змінюючи позитивного смислового наповнення. Науковці не ігнорують той факт, що наявність мовного вираження для концепту, його регулярна вербалізація, забезпечують стабільний стан концепту.

Важливою точкою зору є те, що лінгвісти погоджуються, що можливо поєднати власне концептуальний зміст та денотат концепта. Крім того, також існує ймовірність змішування понятійної та значимісної складової лінгвокультурного концепта тоді, коли ототожнюються ключові слова певної лінгвокультурної спільноти та її ключові концепти, що не є одним і тим самим.

Наприклад, ключовому слову «авось» у російській лінгвокультурі відповідає ключовий концепт «*беспечность*» [2]. Зі свого боку, ми можемо додати, що у своїх дослідженнях аналізували ключові слова єврейської культури в англomовному дискурсі *Тора, Шалом, Ізраїль* у термінах А. Вежбицької, ґрунтуючись на їх частій вербалізації, що свідчить про їх важливість, так звану показовість, для цієї лінгвокультури. Водночас, ми допускаємо таку можливість, як їх розгляд як вагомих лінгвоконцептів єврейської культури у *перспективі* наукових пошуків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верещагин Е. М. В поисках новых путей развития лингвострановедения : концепция речеповеденческих тактик. М. : Ин-т рус. яз. им. А. С. Пушкина, 1999. 84 с.
2. Воркачѳв С. Г. "Куда ж нам плыть?" – Лингвокультурная концептология: современное состояние, проблемы, вектор развития. Язык, коммуникация и социальная среда. Вып. 8. Воронеж, 2010. С. 5–27. URL: <http://www.philology.ru/linguistics2/vorkachev-10a.htm> (дата звернення 01.02.2020).
3. Гуревич П. С. Философия культуры. М. : Аспект Пресс, 1995. 288 с.
4. Карасик В. И. Культурные доминанты в языке. Языковая личность: культурные концепты: сб. науч. тр. Волгоград; Архангельск: ВГПУ; ПМПУ; Перемена, 1996. С. 3–16.
5. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика. Учеб. пос. 2-е изд. Минск: ТетраСистемс, 2005. 256 с.
6. Приходько А. М. Концепт як об'єкт зiставного мовознавства. Мова. Людина. Свiт: До 70-рiччя професора М. Кочергана. Зб. наук. ст. / вiдп. ред. О. О. Тараненко. К. : Вид. центр КНЛУ, 2006. С. 212–220.